

HALVAR SUNDBERG:

Neutraliteten och EEC

I den svenska EEC-debatten påminner professor Halvar Sundberg om den utredning, som inom utrikesdepartementet verkställdes före Sveriges inträde i Förenta nationerna. Av denna framgick, att svensk neutralitet i krig ej längre kunde vara vad man tidigare hävdade utan skulle bli beroende av säkerhetsrådets beslut. Men, ansåg man, risken för att vi skulle behöva deltaga i konflikter vore ringa. I själva verket har vi som bekant tvingats att deltaga i åtminstone två krig, med ett fältläsarett i Korea och med väpnade styrkor i Kongo! Dessutom har vi i en mängd fall deltagit i sanktioner och demonstrationer mot andra länder, frivilligt eller efter begäran av säkerhetsrådet. Det är egendomligt, menar Sundberg, att statsministern under sådana omständigheter vågar åberopa svensk neutralitetspolitik för att hålla oss borta från EEC. »Makten till socialistisk inrikespolitik» är, säger han, viktigare för regeringen än det svenska näringslivets utvecklingsmöjligheter, ja livsvillkor.

Skapandet av en europeisk enhet har länge framstått såsom ett eftersträvanvärt mål för att trygga freden i Europa. Ett embryo till en sådan bildning utgör eller kan utgöra European Economic Community, EEC. Svensk politik försummar såsom känt sällan ivrigt deltagande i mer eller mindre betydande eller diffusa internationella organisationer, där de försiktiga schweizarna hållit sig på avstånd – alltifrån det förolyckade Nationernas förbund till dagens rikt blommande flora, av vilken mastodontorganisationen Förenta nationerna är den främsta. I beskäftigt nit ha statsmakterna också i grundlagen infört ett föga erforderligt, särskilt städgande, som skulle möjliggöra ett överlättande av deras beslutanderätt »på mellanfolklig organisation för fredligt samarbete, till vilken riket är eller skall bli anslutet.» Den plötsligt påkomna tillbakadragenhet, som vårt land ådagalägger i frågan om medlemskap eller association i det första hoppgivande försöket att lägga grunden till ett Europas Förenta Stater ter sig i följd härav såsom en svärförklarlig motsägelse i svensk politik.

Det skäl, som till leda framföres och omtuggas, är Sveriges »traditionella neutralitetspolitik». En anslutning till den mellanfolkliga organisationen för fredligt samarbete, som EEC utgör, uppgives sålunda försvåra eller utåt misstänkliggöra vår vilja och förmåga att upprätthålla sagda neutralitetspolitik. Neutralitet är ett folkrättsligt begrepp. Det hänför sig till förklarad eller pågående krig mellan främmande makter eller därmed likställ-

da krigförande grupper. Neutralitetspolitik måste då, om ordet skall hava något förnuftigt innehåll, uttrycka en bestämd avsikt att ställa sig utanför alla uppkomna eller hotande väpnade konflikter, i vilka en främmande stat är part.

Neutralitetsargumentet är sällsamt. De, som åberopa detta, måste hava förgätit eller bemödat sig att i sitt medvetande undantränga kännedomen om de förpliktelser, som Sverige åtagit sig genom sitt inträde i Förenta nationerna. Det långt mindre krävande och förpliktande medlemskapet i Nationernas förbund möttes från mera omdömesgilla liksom sannspådda personer med avsevärd skepsis. I motsats härtill skedde anslutningen till Förenta nationerna utan nämnvärda meningsskiljaktigheter. Men genom denna anslutning avstodo »de fyra stora partierna» in amplissima forma från den obegränsade möjligheten till framtida neutralitet i detta ords folkrättsliga innebörd.

I den officiella kommentar till Förenta nationernas stadga, som utarbetades inom utrikesdepartementet med biträde av sakkunniga – professorerna Heritz och Tingsten – redovisades ingående och öppet denna konsekvens av medlemskapet. Där framhölls, att ansvaret för upprätthållande av internationell fred och säkerhet främst låge på säkerhetsrådet. Medlemmarna hade förbundit sig att godkänna och verkställa säkerhetsrådets beslut med stöd av stadgan. Rådets åtgärder kunde därvid innefatta tvångsåtgärder, ekonomiska – såsom avbrytande av ekonomiska, samfärdsels- och diplomatis-

ka förbindelser – eller militära – såsom demonstrationer, blockad samt andra operationer av luft-, sjö- och landstridskrafter. Medlemmar, som därom anmodades, vore skyldiga ställa till förfogande de väpnade styrkor, det bistånd och de förmåner, som erfordrades. Även om de icke själva deltog i sanktionerna, vore de i allt fall pliktiga att bistå andra medlemmar till genomförandet härav, exempelvis att ställa krigs- och annan materiel till förfogande och att tåla ingripanden såsom passage och ianspråktagande av baser. Någon rätt att däremot åberopa de rättigheter och skyldigheter, som tillkomme en neutral stat, ägde de alltså icke.

Riskerna att landet skulle komma i dylikt med vår traditionella neutralitetspolitik oförenligt läge förklarades emellertid vara ringa. Det sades sålunda i den officiella kommentaren tröstande, att »mycket talar för antagandet, att ifrågasvarande regler aldrig komma i tillämpning»; de ständiga rådsmedlemmarnas vetorätt ansågs utgöra en garanti mot indragning i stormaktstvister. Men det framhölls samtidigt, att detta icke borde »undanskymma betydelsen av det engagemang som sker genom inträdet i Förenta nationerna». En neutralitet och en därpå inriktad politik blev såsom följd härav möjlig allenast utom området för nämnda åtaganden såsom medlem av organisationen.

Sverige och sanktionerna

Det sagda illustreras av några fall, där en tillämpning av sanktionsbestämmel-

serna förekommit. Främst är därvid Koreakriget av intresse. Efter den japanska utrymningen av Korea besattes norra delen av Sovjetunionen och södra av Förenta staterna. Sedan dessa dragit tillbaka sina ockupationstrupper, bildades där två stater, den södra, Republiken Korea, och den norra, kommunistdominerade Folkrepubliken Korea. Den senare anföll där- efter den förra och krigshandlingar inleddes. Säkerhetsrådet fastställde detta brott mot freden samt uppmanade medlemsstaterna att lämna Sydkorea sådant bistånd, att angreppet kunde avvisas samt internationell fred och säkerhet återställas. Med hänsyn till att bakom denna konflikt jämväl dolde sig en motsättning mellan Förenta staterna och Sovjetunionen förklarar säkerhetsrådets ingripande där- av, att Sovjetunionen vid denna tid bojkottade rådets sammanträden och därmed blev ur stånd att använda sin vetorätt i rådet.

Sexton stater ställde frivilliga militära styrkor till Förenta nationernas förfogande och ytterligare fyra, bland dem vårt land, åtog sig att bistå med hjälpåtgärder av annan art; för Sveriges del utlovades ett fältlasarett. Regeringen medgav, att detta innebar ett avsteg från neutralitetspolitiken, men hänvisade till att denna var begränsad av »de konsekvenser som medlemskapet i Förenta nationerna medför». Sedan Kommunistkina genom starka frivilliga förband ingripit till Nordkoreas bistånd, antog generalförsamlingen ett amerikanskt förslag, att Kina skulle förklarar hava tagit del i aggression; då

Sverige icke ville medverka till ett principbeslut om vidtagande av sanktioner mot Kina, nedlade landet sin röst vid voteringen. I en senare resolution anmodades medlemsstaterna att ej exportera krigsmateriel m m till Nordkorea och Kina. Sverige nedlade härvid sin röst med samtidig förklaring, att någon sådan export varken förekom eller vore avsedd att äga rum, varför de syften beträffande handeln med Kina, som föranlett resolutionsförslaget, redan vore för Sveriges vidkommande beaktade.

Det må även erinras om Kongostriderna mellan Förenta nationernas styrkor och Katangaprovinsen, som förklarat sig självständig samt också fyllde de krav, som folkrättsligt ställas på en stat och en krigförande: en ansvarig organisation, ett folk och ett territorium. Förenta nationernas ingripande var från början angivet såsom »polisiära åtgärder» för upprätthållande av ordning och säkerhet i det självständigblivna heterogena belgiska kongoområdet. Ingripandet förvandlades emellertid successivt till ren krigföring, som åsyftade Katangas nedkämpande. Sverige deltog i aktionen med en »vaktstyrka», som steg till 1 500 man, utrustade ur svenska mobiliseringsförråd och sammansatt av infanteri, artilleri, jakt- och bombflyg, och invecklades i hårda från skilda håll kritiserade stridshandlingar. Dessa inbegrep militärt motiverad beskjutning av byggnader, sjukhus, röda-kors-ambulanser o d, samt medförde betydande offer i liv och egendom både för de stridande styrkorna och befolkningen. Denna krig-

föring ansågs av regeringen förenlig med Sveriges traditionella neutralitetspolitik, såsom utförd i Förenta nationernas tjänst och godtagen av säkerhetsrådets permanenta medlemmar.

I fråga om Sydrhodesia, som också förklarat sig självständigt och bildat en egen, synnerligen livskraftig stat, har Sverige även deltagit i tvångsåtgärder, anbefallda av Förenta nationerna. Här ha de stridslystnaste staterna dock icke lyckats få i gång ivrigt påyrkade militära aktioner, utan Förenta nationerna har inskränkt sig till ekonomiska och andra likartade sanktioner. Genom att flera i sammanhanget betydelsefulla stater vägrat sin medverkan har dock effekten varit ringa, och ingripandet synes också nu stå inför sitt upphörande. Ett övergivande av neutralitetsståndpunkten om icke-inblandning i andra länders tvistigheter betecknar lika fullt deltagandet för Sveriges del, föranlett av medlemskapet i Förenta nationerna.

Tryggheten i FN

Den ofarlighet, som framstod såsom en förutsättning för vår anslutning till Förenta nationerna och för våra utrikespolitiska aktioner av ovan angiven art, är emellertid varken säker eller ovillkorlig. Förenta nationernas krigföring i Korea möjliggjordes, såsom nämnts, av att Sovjetunionen då demonstrativt avhöll sig från deltagande i säkerhetsrådets sammanträden och därmed icke kunde utöva den vetorätt, som skulle utgöra en garanti för de smärre staterna att icke indragas i ett

stormaktskrig. Man kan ju göra tankeexperimentet, att Förenta staterna skulle såsom Sovjetunionen bojkotta säkerhetsrådet eller rent av utträda ur organisationen. Röster i sådan riktning höjdes som bekant efter de antiamerikanska demonstrationerna vid Kommunistkinas inval i församlingen; de kunna vid fortsatt antiamerikanism återkomma. Den angivna ofarligheten och tryggheten skulle då vila på motsättningen mellan de båda kommunistiska stormakterna, en kanske ej alltför fast bestående grund.

”Neutralitetspolitiken”

Om sålunda de avsteg från neutraliteten, vilka förut nämnts, berott av vårt medlemskap av Förenta nationerna, så borde därav följa, att vårt land i övrigt osvikligt fullföljde sin traditionella neutralitetspolitik. Det är alltför väl känt, att detta ej är förhållandet. Sverige har icke nöjt sig med olika »moraliska» pekpinnar utan tvärtom på uppseendeväckande sätt tagit ställning både i pågående krig och olika upprorsrörelser, utan att detta föranletts av några ens rekommendationer från säkerhetsrådets sida. Det må erinras om de antiamerikanska demonstrationer, som vi tillåtit oss i anledning av den amerikanska krigföringen i Vietnam; de ha som bekant också framkallat amerikanska reaktioner. Även de inre förhållandena i Grekland, som föga angå oss, ha föranlett ur svensk synpunkt föga tvingande demonstrationer. Men Sverige har dessutom lämnat ej obetydligt materiellt bistånd till ena parten i Vietnamkriget och till upp-

roriska styrkor i Portugals afrikanska territorier, det senare i märklig konträr mot-sättning till vår ställning till Katangas och Sydrhodesias frihetsrörelser. Oförenligheten med neutralitetsbegreppet av dylika understöd torde enklast framgå, om man tänker sig, att Sverige skulle på liknande sätt velat bispringa Tyskland under andra världskriget och hur reaktionen då skulle ha blivit hos de angloamerikanska makterna. Då vårt handlande i nämnda fall funnit väsentlig förklaring i regeringens inrikespolitiska manövrerande, kan man knappast undgå slutsatsen, att svensk neutralitetspolitik utgör ett något oklart begrepp och i vart fall uppvisar en synnerlig tänjbarhet.

Sveriges nuvarande statsminister synes också med någon självförhåvelse vilja göra svensk politik obunden av neutralitetsreglerna: »den svenska neutralitetspolitiken bestämmer vi själva». Men detta kan i vart fall icke gälla om det folkrättsliga neutralitetsbegreppet.

Det skulle likväl vara denna godtyckliga neutralitetspolitik, som reste ett ovillkorligt hinder mot svensk anslutning eller association till EEC. I betraktande av här återgivna fakta måste det uppenbarligen framstå som tvivelaktigt, om det verkliga är neutralitetspolitiken, som utgör realskålet för den negativa inställningen till EEC. Det vill synas som om en uppriktigare förklaring till denna inställning framkommer i den tillfredsställelse, som en socialdemokratisk tidning låtit komma till uttryck i en lättnadens suck över misslyckandet i Bryssel: detta medförde dock fördelarna, att »vi också helt slipper det vi, dvs löntagarna i Sverige, ville komma undan, nämligen den fria invandringen av arbetskraft, de fria kapitalrörelserna och den fria etableringsrätten». Makten till socialistisk inrikespolitik anses utgöra ett större värde än det svenska näringslivets utvecklingsmöjligheter, om icke livsvillkor! *Sat sapienti.*